

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

Istraživački rad:

**Pojedini elementi penzijskog osiguranja u malim zemljama i
zemljama regiona**

Podgorica, oktobar 2018. godine

Broj: 6/2018

Klas. br: 00-52/18-

Datum: oktobar 2018. godine

Pripremili: Sandra Brajušković, istraživač analitičar u Istraživačkom centru
Goran Blagojević, saradnik u Istraživačkom centru
Milena Vujović, saradnik u Istraživačkom centru

**Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore.*

***Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.*

SADRŽAJ

1. KOMPARATIVNI PREGLED U VEZI SA POJEDINIM ELEMENTIMA PENZIJSKOG OSIGURANJA.....	7
1.1 Tabela: Karakteristike sistema penzijskog osiguranja i uslovi za ostvarivanje starosne i prijevremene penzije u nekoliko zemalja	7
IZVORI INFORMACIJA	22

UVOD

Penzijski sistem, kao važan činilac za društvo i pojedinca, omogućava osnovni nivo materijalne sigurnosti i neophodna sredstva za zadovoljavajući životni standard pojedinaca nakon postizanja zakonski određenog broja godina u vidu periodičnih primanja **po osnovu penzijskog osiguranja ili jednokratnog iznosa** (npr. paušalna suma), odnosno penzija ili penzijskih naknada. U principu, penzije se mogu ostvariti putem socijalnog osiguranja, penzijskog osiguranja koje finansira poslodavac kroz modele koji uključuju zaposlene i individualnog penzijskog osiguranja. U skladu sa kriterijumom obaveznosti, najopštija podjela penzijskog osiguranja je podjela na **obavezno** (javno ili državno osiguranje) i **dobrovoljno** osiguranje.¹

Kao najčešći vid izvora finansiranja penzijskog osiguranja zastupljeni su **doprinosi zaposlenih, doprinosi poslodavaca i prihod od investiranih sredstava doprinosa**. Upravljanje sredstvima prikupljenim u okviru penzijskog osiguranja u cilju isplaćivanja naknada penzionisanim licima ostvaruje se kroz penzijske fondove koji mogu biti **javni** (uglavnom zasnovani na finansiranju putem sredstava koja dijelom izdvajaju zaposleni i poslodavci, a dijelom država) i **privatni**. Kao dva ključna sistema finansiranja navode se sistem tekućeg finansiranja i sistem kapitalizovanih fondova.

Sistem tekućeg finansiranja (eng. *pay as you go* – PAYG) sastoji se u tome da se doprinosi za penzije koje plaćaju radnici koriste za plaćanje penzija², odnosno na transferu finansijskih sredstava od populacije zaposlenih ka penzionisanoj populaciji. Sistem je karakterističan za finansiranje javnih penzijskih fondova. Funkcionisanje ovog sistema uspješno je kod zemalja koje imaju u strukturi stanovništva veći udio mlađih i radno aktivnih osiguranika u odnosu na broj korisnika osiguranja i ekonomiju u usponu. Ovaj sistem finansiranja penzija dominira u razvijenim zemljama (npr. **Francuska, Njemačka, Velika Britanija, SAD**)³, dok je sa druge strane prisutan i u zemljama regiona, poput **Hrvatske, Makedonije, Slovenije i Srbije**,. Sa druge strane, **sistem kapitalizovanih fondova ili sistem akumulacije kapitala** (eng. *fully funded system*) je sistem finansiranja penzijskog osiguranja koji zavisi od uplaćenih doprinosa i od stope kapitalizacije, odnosno od raspodjele dijela zarada zaposlenih na štedne račune koji se nagomilavaju i koriste se za isplatu njihovih penzija.⁴ Putem ovog sistema najčešće se finansiraju privatni penzijski fonodovi.

U tom smislu, kada su u pitanju osnovne karakteristike penzijskih sistema, veliki broj država ili već ima ili ide u pravcu uspostavljanja penzijskog sistema koji se sastoje od **tri osnovne komponente**:

- komponenta koja obezbjeđuje minimalni prihod u starosti, u cilju obezbjeđenja apsolutnog životnog standarda,
- obavezna komponenta koja obezbjeđuje održanje prihoda u starosti, pri čemu penzije zavise od ranijih primanja ili doprinosa, i
- dopunska komponenta na dobrovoljnoj osnovi (relativni životni standard, dodatni prihodi, obično za penzionere koji su imali visoke zarade).⁵

¹ Dr Tatjana Rakonjac Antić, Penzijsko i zdravstveno osiguranje, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2010, str. 4-5

² Rečnik socijalne sigurnosti, Savjet Evrope, decembar 2006. godine

³ Ibid, 19

⁴ Ibid, 20-25

⁵ Katarina Stanić, Penzijski sistem u Srbiji - dizajn, karakteristike, preporuke, Penzijski sistem u Srbiji - dizajn, karakteristike, preporuke, USAID SEGA projekat, Beograd, 2010

Kod velikog broja evropskih zemalja prisutni su problemi poput starenja stanovništva i nezaposlenosti, kao i oscilacije u funkcionisanju ekonomija, pa su s obzirom na povećanje izdataka za socijalno osiguranje neke zemlje u posljednjih niz godina modifikovale penzijske sisteme, te povećale stope doprinosa i podigle starosne granice za penzionisanje.

U ovom istraživačkom radu, Istraživački centar je shodno dostupnim podacima i zadatom vremenskom roku tabelarno predstavio zakonska rješenja u vezi sa osnovnim karakteristikama penzijskog sistema, uslovima za ostvarivanje starosne penzije, uslovima za ostvarivanje prijevremene penzije, kao i uslovima prijevremene penzije za specifične kategorije zanimanja u nekoliko zemalja (**Hrvatska, Island, Kipar, Lihtenštajn, Malta, Makedonija, Slovenija i Srbija**). Podaci su prikupljeni analizom pravnog okvira koji uređuje penzijsko i invalidsko osiguranje, uvidom u relevantne baze podataka, publikacije, izvještaje i studije u vezi sa datom temom.

Imajući u vidu kompleksnost i specifičnosti pojedinačnih sistema penzijskog osiguranja, te razlike u pogledu vrste sistema penzijskog osiguranja i osnovnih karakteristika tih sistema, uslovi za starosnu i prijevremenu penziju, poput godina života, penzijskog staža i staža osiguranja u velikoj mjeri se razlikuju od zemlje do zemlje. Takođe, razlike među zemljama izražene su i u pogledu povoljnijih uslova za penzije za specifične kategorije zanimanja.

Na primjer, u **Hrvatskoj** postoji **poseban zakon koji uređuje pitanja staža osiguranja sa povećanim trajanjem**⁶, odnosno beneficiranog staža. Zakonom je propisano oko 95 radnih mjesta na kojima se staž osiguranja računa sa povećanim trajanjem. Međutim, osim prema odredbama tog Zakona, beneficirani se staž priznaje i po posebnim propisima vojnom i policijskom osoblju, hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata, poslasticima i članovima Vlade itd. (*detaljnije u Tabeli 1.1*) U vezi sa tim, Ministarstvo rada i penzijskog sistema Hrvatske napravilo je **sveobuhvatnu analizu penzijskog sistema**, kao podlogu za pripremu cjelokupnog paketa penzijskih zakona u cilju ostvarenja pozitivnih rezultata u penzijskom sistemu koji će u konačnom rezultirati boljim položajem penzionera. Jedan od zakona koji će biti izmijenjen je i zakon koji uređuje beneficirani staž, a svrha je smanjenje broja radnih mjesta i zanimanja na kojima se staž osiguranja računa sa povećanim trajanjem, čime će se ujedno postići duže zadržavanje u svijetu rada. Planirano je da paket zakona stupi na snagu 1. januara 2019. godine, nakon što prođe kroz proceduru u Hrvatskom saboru.⁷

U **Makedoniji** je Programom rada Vlade 2017-2020⁸ predviđen cilj uvođenja **državne socijalne penzije** za sva lica starija od 65 godina života koja su posljednjih 20 godina imala prebivalište na teritoriji države, bez obzira na to što ne ispunjavaju uslov za starosnu penziju. Međutim, pozitivni propisi iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja u Makedoniji **još ne predviđaju** kategoriju državne socijalne penzije. Posljednje izmjene Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, iz 2018. godine, odnosile su se na preciznije definisanje kategorije osiguranika koji su korisnici poljoprivrednih penzija (individualni poljoprivrednici).

https://www.researchgate.net/publication/306118488_Penzijski_sistem_u_Srbiji_-_dizajn_karakteristike_preporuke (1.10.2018)

⁶ Zakon o stažu osiguranja sa povećanim trajanjem, Narodne novine br. 71/99, 46/07, 41/08, 61/11 <https://www.zakon.hr/z/704/Zakon-o-sta%C5%BEu-osiguranja-s-pove%C4%87anim-trajanjem> (3.10.2018)

⁷ Ministarstvo rada i mirovinskog sustava Hrvatske <http://www.mrms.hr/odrzan-prvi-sastanak-radne-skupine-za-izradu-nacrta-prijedloga-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakon-o-stazu-osiguranja-s-povecanim-trajanjem/> (3.10.2018)

⁸ Programme of Government of Macedonia 2017- 2020 http://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/Programa_Vlada_2017-2020_ENG.pdf (1.10.2018)

Izmjene Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju u **Srbiji** usvojene su 30. septembra 2018. godine. Među brojnim izmjenama, ključna je **ukidanje smanjenja penzija** (prethodno usvojeno u formi zakona o umanjenju penzija), zahvaljujući kojoj će penzioneri narednu penziju dobiti bez umanjenja. Izmjenama je utvrđen pravni osnov kojim se daje mogućnost Vladi **za isplatu novčanog iznosa kao uvećanja uz penziju** u zavisnosti od ekonomskih kretanja i finansijskih mogućnosti budžeta Srbije. Konkretno, novi član glasi: „U uslovima postojanja fiskalnog prostora, korisnicima starosne, prijevremene starosne, invalidske i porodične penzije mogu se povećati primanja, isplatom novčanog iznosa kao uvećanja uz penziju, u zavisnosti od ekonomskih kretanja i finansijskih mogućnosti budžeta Republike Srbije, s tim što sredstva za ove namjene ne mogu biti viša od 0,3% BDP na godišnjem nivou.“⁹

U tabeli u nastavku rada predstavljene su informacije o osnovnim karakteristikama penzijskog sistema, uslovima za ostvarivanje starosne penzije, uslovima za ostvarivanje prijevremene penzije, kao i uslovima prijevremene penzije za specifične kategorije zanimanja u prethodno navedenim zemljama.

⁹ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, Službeni glasnik RS br. 34/2003, 64/2004 - odluka USRS, 84/2004 - dr. zakon, 85/2005, 101/2005 - dr. zakon, 63/2006 - odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014 i 73/2018, Član 207a https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_penzijskom_i_invalidskom_osiguranju.html

1. KOMPARATIVNI PREGLED U VEZI SA POJEDINIM ELEMENTIMA PENZIJSKOG OSIGURANJA

1.1 Tabela: Karakteristike sistema penzijskog osiguranja i uslovi za ostvarivanje starosne i prijevremene penzije u nekoliko zemalja

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
Hrvatska	Prvi stub penzijskog osiguranja zasnovan je na sistemu obaveznog penzijskog osiguranja po principu generacijske solidarnosti, tekućeg finansiranja izdataka i unaprijed definisanim davanjima. Osiguranicima su na načelima uzajamnosti (zavisnost visine penzije od dužine staža i visine plata) i solidarnosti (socijalna preraspodjela u korist određenih grupa) obavezno osigurana prava u slučaju starosti i smanjenja radne sposobnosti. Lični bodovi kao faktor izračunavanja penzije su lično uslovljena veličina od koje se polazi pri izračunavanju svih vrsta penzije. Prilikom utvrđivanja ličnih bodova uzimaju se u obzir tri lično uslovljena faktora, a to su: prosječni vrijednosni bodovi (penzija zavisi od plata odnosno osnovica osiguranja), penzijski staž (period učešća osiguranika u osiguranju i trajanje perioda plaćanja doprinosa) i polazni faktor kojim se penzija umanjuje korisnicima prijevremene	65 godina života i 15 godina penzijskog staža u periodu od 1. januara 2014. do 31. decembra 2030. godine. Postoje određeni izuzeci za žene.¹¹ Pravo na starosnu penziju osiguranik ima sa navršenih 15 godina penzijskog staža i – u 2031. godini – 65 godina i 3 mjeseca života – u 2032. godini – 65 godina i 6 mjeseci života – u 2033. godini – 65 godina i 9 mjeseci života – u 2034. godini – 66 godina – u 2035. godini – 66 godina i 3 mjeseca života – u 2036. godini – 66 godina i 6 mjeseci života – u 2037. godini – 66 godina i 9 mjeseci života. Pravo na starosnu penziju od 1. januara 2038. ima osiguranik kada	60 godina života i 35 godina penzijskog staža od 1. januara 2014. do 31. decembra 2030. Pravo na prijevremenu starosnu penziju osiguranik ima s navršenih 35 godina penzijskog staža i: – u 2031. godini – 60 godina i 3 mjeseca života – u 2032. godini – 60 godina i 6 mjeseci života – u 2033. godini – 60 godina i 9 mjeseci života – u 2034. godini – 61 godinu – u 2035. godini – 61 godinu i 3 mjeseca života – u 2036. godini – 61 godinu i 6 mjeseci života – u 2037. godini – 61 godinu i 9 mjeseci života. Pravo na prijevremenu starosnu penziju od 1. januara 2038. ima osiguranik kada navrši 62 godine života i 35 godina penzijskog staža. Osim toga, pravo na starosnu penziju za dugogodišnjeg osiguranika ima	Osiguranici koji rade na naročito teškim i za zdravlje i radnu sposobnost štetnim radnim mjestima i osiguranici kojima nakon određenih godina života, zbog naravi i težine posla, fiziološke funkcije organizma opadaju u toj mjeri da onemogućavaju dalje uspješno obavljanje tog posla, kao i osiguranici slijepe osobe, osobe oboljele od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih bolesti, oboljeli od paraplegije, cerebralne i dječje paralize, multiple skleroze i srodnih bolesti, reumatoidnog artritisa, gluve osobe te osobe kod kojih postoje funkcionalni poremećaji zbog kojih se ne mogu samostalno kretati bez upotrebe invalidskih kolica, osim prava propisanih Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju ostvaruju prava i prema Zakonu o stažu osiguranja sa povećanim

¹¹ Zakon o mirovinskom osiguranju pročišćeni tekst zakona, Narodne novine 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18
<https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju> (28.9.2018)

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
	starosne penzije, odnosno uvećava korisnicima starosne penzije ostvarene nakon granice propisane za starosnu penziju. Drugi stub je takođe obavezno penzijsko osiguranje i uređen je Zakonom o obaveznim penzijskim fondovima. Njima upravljaju posebna penzijska društva koja su u privatnom vlasništvu, a pod nadzorom Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga (Hanfa). Treći stub je dobrovoljan i u nadležnosti je društava za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima. Taj stub sličan je investicionom fondu jer novac ulaže u dionice, obveznice i novčane depozite, ali uz određena zakonska ograničenja.¹⁰	navrši 67 godina života i 15 godina penzijskog staža. ¹²	osiguranik kada navrši 60 godina života i 41 godinu staža osiguranja. Pravo na prijevremenu starosnu penziju ima osiguranik koji je nakon prestanka osiguranja prouzrokovanog stečajem, neposredno prije ispunjenja uslova za ostvarivanje prava na penziju proveo u neprekidnom trajanju najmanje dvije godine kao nezaposlena osoba prijavljena službi nadležnoj za zapošljavanje. Ovo pravo pripada najranije s danom ispunjenja uslova ako se osiguranik s tim danom odjavi iz evidencije nadležne službe za zapošljavanje. U tom slučaju, prijevremena starosna penzija određuje se uz primjenu polaznog faktora 1,0. Polazni faktor za utvrđivanje prijevremene starosne penzije određuje se tako da se polazni faktor 1,0 smanjuje za svaki mjesec prije navršenih godina života osiguranika propisanih za sticanje prava na starosnu penziju, i to za: – sa navršenih 35 godina penzijskog staža – za 0,34% po mjesecu,	trajanjem. Zakon prepoznaje veliki broj zanimanja u okviru kategorija profesija poput rudarstva, kamenoloma, šumarstva, proizvodnje stakla, pomorstva, tekstilne industrije, ribarstva, komunalnih djelatnosti, građevinarstva, saobraćaja i slično. Takođe, predviđena su zanimanja na kojima fiziološke funkcije organizma nakon određenih godina života opadaju u toj mjeri da onemogućavaju uspješno obavljanje zanimanja na tim radnim mjestima, na primjer plesač klasičnog baleta, operski pjevač, pilot, nastavnik padobranstva, ronilac i sl. Osim navedenog zakona, posebnim propisima su uređene još neke specifične kategorije osiguranika koji imaju pravo na povoljnije uslove penzionisanja: Aktivno vojno osoblje, policijski službenici i ovlašćeni službenici pravosuđa, hrvatski branitelji iz

¹⁰ Sustav mirovinskog osiguranja Hrvatske <https://gov.hr/moja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212> (3.10.2018)

¹² Izuzetno, pravo na starosnu penziju stiče osiguranik (žena) kada navrši 15 godina penzijskog staža i u 2014. godini – 61 godinu života, u 2015. godini – 61 godinu i 3 mjeseca života, u 2016. godini – 61 godinu i 6 mjeseci života, u 2017. godini – 61 godinu i 9 mjeseci života, u 2018. godini – 62 godine života, u 2019. godini – 62 godine i 3 mjeseca života, u 2020. godini – 62 godine i 6 mjeseci života, u 2021. godini – 62 godine i 9 mjeseci života, u 2022. godini – 63 godine života, u 2023. godini – 63 godine i 3 mjeseca života, u 2024. godini – 63 godine i 6 mjeseci života, u 2025. godini – 63 godine i 9 mjeseci života, u 2026. godini – 64 godine života, u 2027. godini – 64 godine i 3 mjeseca života, u 2028. godini – 64 godine i 6 mjeseci života, u 2029. godini – 64 godine i 9 mjeseci života.

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
			– sa navršених 36 godina penzijskog staža – za 0,32% po mjesecu, – sa navršених 37 godina penzijskog staža – za 0,30% po mjesecu, – sa navršених 38 godina penzijskog staža – za 0,25% po mjesecu, – sa navršених 39 godina penzijskog staža – za 0,15% po mjesecu, – sa navršених 40 godina penzijskog staža – za 0,10% po mjesecu.	Domovinskog rata, poslanici, članovi Vlade, sudije Ustavnog suda i predsjednik države, bivši politički zatvorenici, redovni članovi Hrvatske akademije nauke i umjetnosti, zvaničnici u savezним tijelima SFRJ, radnici izloženi azbestu, članovi Savjeta odbrane, kao i pojedini osiguranici koji ostvaruju prava na povoljnije uslove za penziju u skladu sa ranijim propisima o penzijama (pripadnici Jugoslovenske narodne armije).
Island	Dualni sistem penzija, u okviru kojeg je minimalna penzija garantovana svima, čak iako vrlo malo ili nimalo sredstava ne uplaćuju u penzijski fond, čine¹³: Osnovna državna penzija (eng. <i>national pension</i>) – univerzalna šema koja obuhvata sve stanovnike i zasnovana je na jednakom nivou davanja koje podliježe provjeri prihoda iz drugih izvora u zavisnosti od dužine prebivališta. Penzija iz obaveznog osiguranja za zaposlene (eng. <i>employment pension</i>) - šema zasnovana na obaveznim doprinosima koja obuhvata sva ekonomski aktivna lica i u okviru koje	67 godina života za osnovnu državnu penziju za muškarce i žene. Punu osnovnu državnu penziju lice stiče ukoliko 40 godina ima prebivalište na teritoriji države. Penzija se proporcionalno smanjuje za kraći period prebivališta, uz minimalno prebivalište u trajanju od tri godine u periodu između 16 i 67 godina starosti datog lica. 65 do 70 godina života za penziju iz obaveznog osiguranja za zaposlene za muškarce i žene. Za punu penziju potrebno je 40 godina plaćanja doprinosa.¹⁶	Pravo na prijevremenu osnovnu državnu penziju lice može steći sa 65 godina života uz umanjenje davanja: u 2018. godini, 0,5% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju. Pomorci stiču pravo na penziju sa 60 godina starosti bez umanjenja (detaljnije o uslovima za specifična radna mjesta u narednoj koloni). Penziju iz obaveznog osiguranja također je moguće ostvariti ranije, a najranije sa 60 godina života u skladu sa pravilima svakog pojedinačnog fonda penzijskog osiguranja, uz primjenu aktuarskog faktora	Osnovnu državnu penziju sa 60 godina života mogu ostvariti pomorci koji na islandskom plovnom objektu provedu najmanje 180 dana godišnje tokom najmanje 25 godina. Takođe, pravo na prijevremenu osnovnu penziju ima pomorac koji je 25 godina ili duže zaposlen na otvorenom plovnom objektu ili palubi plovnog objekta manjeg od 12 bruto-tona, ukoliko mu je to glavno zanimanje. Državni službenici mogu ostvariti pravo na prijevremenu penziju sa 60 godina života, ukoliko imaju

¹³ OECD, Pensions at a glance 2017: Country profiles – Iceland, <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2017-country-profile-Iceland.pdf> (27.9.2018)

¹⁶ Mutual Information System on Social Protection – MISSOC Database <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/> (27.9.2018)

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
	se obezbjeđuju penzije čija visina zavisi od prethodne zarade lica i dužine plaćanja doprinosa, sa izuzetkom šeme za državne službenike koja je djelimično zasnovana na sistemu definisanih davanja ¹⁴ , a djelimično na sistemu definisanih doprinosa ¹⁵ .		(određenog umanjenja za raniji odlazak u penziju).	plaćeno osiguranje staža 35 godina (ovo pitanje uređeno je posebnim aktom, odnosno Zakonom o penzijskom fondu državnih službenika ¹⁷). Osim toga, policajci mogu ostvariti pravo na prijevremenu penziju sa 65 godina života, pri čemu se računa da su penzionisani sa navršених 70. godina života što predstavlja maksimalnu starosnu granicu radno sposobnih državnih službenika. ¹⁸
Kipar	Sistem obaveznog socijalnog osiguranja na principu tekućeg finansiranja koji se finansira putem doprinosa zaposlenih i samozaposlenih i obezbjeđuje penzije zasnovane na prethodnim zaradama lica u zavisnosti od visine doprinosa i dužine njihovog plaćanja. Dvije vrste penzija: osnovna (zakonska) i dopunska penzija (dobrovoljna) Počev od 2023. godine, starosna granica za penzionisanje revidiraće se u skladu	65 godina života za žene i muškarce; Pravo na penziju zavisi od perioda učešća i plaćenih doprinosa: - lice mora biti osigurano najmanje 780 nedjelja do postizanja starosne granice; - plaćeno osnovno osiguranje do postizanja starosne granice od najmanje 780 puta nedjeljnog iznosa osnovnog osiguranog prihoda, pri čemu osnovni osigurani prihod iznosi 174,38 eura nedjeljno (780 x 174,38 eura)	63 godine života za žene i muškarce ukoliko osigurano lice: - zadovoljava sve uslove u pogledu staža osiguranja, pri čemu broj osiguravajućih poena za period prethodno naveden u koloni koja se odnosi na uslove za mora biti najmanje 70% umjesto 30% godina uključenih u taj period; - ima pravo na invalidsku penziju prije nego što navrši 63 godine života, ili - ima između 63 i 65 godina života i moglo je ostvariti pravo na invalidsku penziju da nije u međuvremenu	Izuzetak od navedenih pravila u vezi sa uslovima za zakonsku penziju su rudari koji stiču uslov za penziju sa 63 godine života , a najranije se mogu penzionisati sa navršених 58 godina života . Konkretno, licima koja su najmanje tri godine zaposlena u rudniku, pod uslovom da sa tog radnog mjesta odlaze u penziju, granica se snižava jedan mjesec za svakih pet mjeseci rada u rudniku, ali ni u jednom slučaju ne mogu

¹⁴ Sistem definisanih davanja (eng. *Defined benefit scheme*) predstavlja određivanje visine davanja (po pravilu penzije) koja su isplativa prema nekim kalkulativnim elementima (npr. prema godinama i visini doprinosa). **Izvor:** Rečnik socijalne sigurnosti, Savjet Evrope, decembar 2006. godine

¹⁵ Sistem definisanih doprinosa (eng. *Defined-contribution scheme*) je sistem u kome visina davanja koja se može isplatiti pojedincu (po pravilu penzije) zavisi isključivo od akumuliranih doprinosa tog pojedinaca i dobiti koju je (npr. penzijski) fond ostvario na osnovu tih doprinosa. **Izvor:** ibid

¹⁷ The Government Employees Pension Fund Act <https://www.government.is/publications/legislation/lex/?newsid=32397047-fb8d-11e7-9423-005056bc4d74> (26.10.2018)

¹⁸ ECPRD Request no. 3894, Old-age and early retirement in the national pension scheme, September 2018

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
	sa promjenom očekivanog trajanja života u periodu od 2018-2023. ¹⁹	- broj osiguravajućih poena²⁰ plaćenog i nakupljenog osnovnog osiguranja za period između 5. oktobra 1964. godine, odnosno od 7. januara 1957. koji je najisplativiji za korisnika, do sedmice koja prethodi sedmici u kojoj je dan sticanja prava na penziju ekvivalentan je iznosu od najmanje 30% godina uključenih u taj period. Obaveza plaćanja doprinosa prestaje nakon dostizanja starosne granice za penzije (65 godina). Međutim, oni koji dostignu starosnu granicu, ali ne ispunjavaju uslov u pogledu staža osiguranja za zakonsku penziju moraju nastaviti sa uplaćivanjem doprinosa do ispunjavanja uslova. Doprinosi ne mogu biti uplaćivani nakon navršenih 68 godina života. Licima koja ne ispune uslov u pogledu staža osiguranja do 68 godina starosti isplaćuje se jednokratna suma. Lica sa osnovnim osiguranjem plaćenim najmanje 312 puta nedjeljnog iznosa osnovnog osiguranog prihoda imaju pravo na jednokratnu sumu u visini od	dostiglo maksimalnu starosnu granicu za invalidsku penziju (63 godine). Zakonska penzija se umanjuje za 0,5% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju.	biti penzionisani prije nego što navrše 58 godina života.

¹⁹ European Commission, Pension Adequacy Report 2018: CURRENT AND FUTURE INCOME ADEQUACY IN OLD AGE IN THE EU, Volume 2 – Country Profiles, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018

²⁰ Jedan osiguravajući poen jednak je sljedećem iznosu: 52 x nedjeljni osnovni osigurani prihod (52 x 174,38 eura = 9.068 eura)

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
Lihtenštajn	Sistem penzijskog osiguranja zasnovan je na dva stuba: Prvi stub – Sistem obaveznog univerzalnog socijalnog osiguranja koji se finansira doprinosima za socijalno osiguranje i obuhvata sve osobe sa ekonomskom aktivnošću (zaposlene i samozaposlene) na teritoriji zemlje u zavisnosti od dužine trajanja osiguranja i plaćanja doprinosa. Ovaj sistem zasnovan je na principu tekućeg finansiranja, a izračunavanje davanja vrši se na u skladu sa sistemom unaprijed definisanog doprinosa (eng. <i>notional defined contribution system</i>)²¹. Drugi stub: Sistem obaveznog individualnog socijalnog osiguranja (zaštita životnog standarda) koji se finansira putem doprinosa i obuhvata penzije na osnovu prethodno ostvarenih prihoda uz zavisnosti od visine doprinosa. Sistem se sastoji od elemenata definisanih doprinosa i elemenata definisanih davanja (hibrid).	15% vrijednosti osiguravajućih poena plaćenog i nakupljenog osiguranja. 65 godina života za muškarce i žene (prvi i drugi stub); Minimalni uslov za penziju iz prvog stuba je jedna cijela godina plaćenih doprinosa.²²	Prvi stub: Prijevremena penzija moguća je sa 60 godina života pa nadalje i uvijek počinje na početku kalendarskog mjeseca uz određena smanjenja. Uslov za smanjenje su godine života i period ranijeg odlaska u penziju. Na primjer, lica rođena 1956. godine i mlađa: 0,46% za mjesec ranijeg odlaska u penziju, 19,5% za četiri godine ranijeg odlaska u penziju. Postoje određene privilegije za žene rođene 1951. godine i starije, ako i povoljnije stope smanjenja za lica rođena 1955. godine ili starija. Drugi stub: Lica mogu ostvariti pravo na prijevremenu penziju iz drugog stuba, pri čemu propisi koji regulišu pojedinačne penzijske fondove sadrže uslove koji se razlikuju od fonda do fonda.	Ne postoje posebni uslovi za specifične kategorije zanimanja.
Makedonija	Sistem je sačinjen od tri stuba.	Osiguranik stiče pravo na starosnu penziju kad navrší 64 godine života	Osiguraniku kome se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem,	Osiguraniku kome se efektivno provedenih 12 mjeseci staža

²¹ Kod metoda obračunski definisanog doprinosa (NDC), svaki zaposleni posjeduje sopstveni račun na kome se bilježe njegovi doprinosi kojima se pripisuje određena fiktivna kamata.

²² Mutual Information System on Social Protection – MISSOC Database <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/> (1.10.2018)

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
	Prvi stub – obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu generacijske solidarnosti. U okviru prvog stuba po principu načela socijalne pravde i generacijske solidarnosti ostvaruju se prava u slučaju starosti, invalidnosti, smrti i tjelesnog oštećenja. Drugi stub – obavezno individualno kapitalizovano penzijsko osiguranje, Treći stub – dobrovoljno kapitalizovano penzijsko osiguranje.²³	(muškarac) odnosno 62 godine života (žena) i najmanje 15 godina penzijskog staža.	starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju snižava se zavisno od stepena uvećanja staža za po jednu godinu, i to: za svakih sedam godina provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 13 mjeseci; za svakih šest godina provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 14 mjeseci; za svakih pet godina provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 15 mjeseci; za svake četiri godine provedene na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 16 mjeseci; za svake tri godine i šest mjeseci provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 17 mjeseci;	osiguranja računa kao staž osiguranja sa uvećanim trajanjem na radnim mjestima i poslovima koji se obavljaju ispod zemlje i koji je bio raspoređen na poslove i radna mjesta sa različitim stepenom uvećanja staža osiguranja, starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju smanjuje se za svaki period proveden na radnom mjestu sa određenim stepenom uvećanja staža osiguranja proporcionalno vremenu provedenom na radnom mjestu sa sniženom starosnom granicom. Ukupno smanjenje starosne granice utvrđuje se kao zbir proporcionalno utvrđenog smanjenja za svaki pojedinačni period. Osiguranici koji su zaposleni u oblasti odbrane imaju pravo na uvećanje staža osiguranja: svakih 12 mjeseci efektivno provedenih na određenim poslovima računa se kao 18 mjeseci staža osiguranja (vazduhoplovna služba - dužnost aktivnog pilota, pilota izviđača, radio operatera, automehaničara ili

²³ Закон за пензиското и инвалидското осигурување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 98/2012, 166/2012, 15/2013, 170/2013, 43/2014, 44/2014, 97/2014, 113/2014, 160/2014, 188/2014, 20/2015, 61/2015, 97/2015, 129/2015, 147/2015, 154/2015, 173/2015, 217/2015, 27/2016, 120/2016, 132/2016 и 35/2018). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У. бр. 5/2017 од 31 јануари 2018 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 27/2018.

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
			za svake tri godine provedene na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 18 mjeseci.	drugi poslovi u okviru vazduhoplovne službe ili poslove u vezi sa testiranjem i obukom pilota ili testiranjem zaštitne opreme u hiperbaričnim komorama, odnosno avionima, ako je na testiranju i obuci proveo najmanje 90 časova godišnje, padobranska služba - dužnost aktivnog padobranca, dužnost ronioca i dužnost u specijalnoj jedinici. svakih 12 mjeseci efektivno provedenih na određenim poslovima računa se kao 16 mjeseci staža osiguranja (vršenje dužnosti člana specijalne eksperimentalne ekipe za ispitivanje naoružanja u prvoj fazi proizvodnje i finalnim eksperimentima i istraživanju ukoliko je osiguranik najmanje polovinu od ukupnog broja radnih sati na godišnjem nivou proveo obavljajući te poslove, obavljanje poslova u vezi sa radiološkom, biološkom i hemijskom zaštitom u laboratorijama i mjestu predviđenom za testiranje koje mu je povjerio ministar odbrane, te obavljanje poslova u vezi sa elektronskom detekcijom oružja u okviru zaštitnih, bezbjednosnih, obavještajnih i kontra

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
				obavještajnih operacija i vojne policije; svakih 12 mjeseci efektivnog provedenih na određenim poslovima računa se 15 mjeseci staža osiguranja (rad sa radarskom opremom uz izloženost radijaciji, ukoliko su pojedinci koji vrše popravke, rekonstrukciju i slično proveli najmanje $\frac{3}{4}$ prosječnih radnih sati na godišnjem nivou radeći na tim poslovima, obavljanje poslova u trupama, uključujući brigade i druge odgovarajuće jedinice, koje utvrđuje Vlada na predlog ministra odbrane. Osim toga, osiguranici u Ministarstvu unutrašnjih poslova, kazneno-popravnim ustanovama i vaspitno-popravnim domovima imaju pravo na uvećanje staža osiguranja.
Malta	Sistem obaveznog socijalnog osiguranja zasnovan na principu tekućeg finansiranja koji se finansira putem doprinosa zaposlenih i samozaposlenih i obezbjeđuje penzije zasnovane na prethodnim zaradama lica u zavisnosti od visine doprinosa i dužine njihovog plaćanja. Sistem je zasnovan na principu definisanih davanja.	Za lica rođena prije 1952. godine: - muškarci 61 godina života, - žene 60 godina života (uz mogućnost penzionisanja sa 61 godinom života). Ža žene i muškarce rođene: - od 1952. do 1955 – 62 godine; - od 1956. do 1958 – 63 godine;	Lica koja su rođena prije 1952. godine nemaju pravo na prijevremenu penziju. Lica koja su rođena nakon 1952. godine stiču uslov za prijevremenu penziju kada navrše 61 godinu života ukoliko imaju uplaćene nedjeljne doprinose: - 35 godina, a rođeni su u periodu od 1952. do 1956. godine;	Ne postoje posebni uslovi za specifične kategorije zanimanja.

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
	Osim toga, postoji i dopunska penzija zasnovana na dobrovoljnom osiguranju. ²⁴	- od 1959. do 1962 – 64 godine; - od 1962 pa dalje – 65 godina. Da bi lice ostvarilo pravo na penziju mora: - imati u prosjeku najmanje 15 uplaćenih nedjeljnih doprinosa godišnje za 1956. ili 1965. godinu (uzima se povoljnija godina, ona u kojoj je stopa veća) ili od 19. godine; - najmanje deset godina prije penzionisanja biti zaposleno ili samo-zaposleno. Lice mora imati 50 ili više uplaćenih nedjeljnih doprinosa za godine nakon 1956, 1957. ili od 19. godine.	- 40 godina, a rođeni su u periodu od 1962. do 1968. godine; - 41 godinu, a rođeni su nakon 1969. godine.	
Slovenija	Obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje zasnovano je na međugeneracijskoj solidarnosti koje se finansira obaveznim doprinosima poslodavaca i zaposlenih po principu tekućeg finansiranja.	Da bi bili ispunjeni uslovi za sticanje prava na starosnu penziju, oba uslova moraju biti ispunjena istovremeno, ali se u tranzicionom periodu razlikuju u zavisnosti od pola osiguranika. Uslovi se razlikuju za žene i muškarce.	Starosna granica za odlazak u starosnu penziju može biti smanjena u sljedećim slučajevima: zbog staranja o svakom rođenom ili usvojenom djetetu, pri čemu umanjenje zavisi od broja djece ²⁸ ,	Zbog rada na radnim mjestima štetnim po zdravlje za koje se osiguraniku staž osiguranja računao sa uvećanim trajanjem, ili na poslovima za koje se staž osiguranja računa s uvećanim trajanjem jer zbog njihove prirode

²⁴ European Commission, Pension Adequacy Report 2018: CURRENT AND FUTURE INCOME ADEQUACY IN OLD AGE IN THE EU, Volume 2 – Country Profiles, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018

²⁸ Zbog staranja o svakom rođenom ili usvojenom djetetu, o kome se osiguranik stara tokom prve godine života djeteta koje ima državljanstvo Slovenije, ukoliko međunarodnim sporazumom nije drukčije određeno. Na smanjenje starosne granice po ovom osnovu pravo imaju žene, ali i muškarci pod uslovom da su uživali pravo na naknadu od roditeljstva. Sniženje starosne granice zbog staranja o djeci zavisi od njihovog broja, i iznosi:

za jedno dijete šest mjeseci, za dvoje djece 16 mjeseci, za troje djece 26 mjeseci, za četvoro djece 36 mjeseci, za petoro i više 48 mjeseci.

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
	Pravo na starosnu penziju u Sloveniji ostvaruje se po ispunjenju određene starosne dobi, ispunjenjem staža osiguranja i penzijskog staža, ili penzionog staža bez kupovine ²⁵ . Osim toga postoji obavezno dodatno penzijsko osiguranje i dobrovoljno dodatno penzijsko osiguranje. ²⁶	Za žene: 59 godina i 8 mjeseci života i 40 godina penzijskog staža bez kupovine; 64 godine života i najmanje 20 godina penzijskog staža; 65 godina i najmanje najmanje 15 godina staža osiguranja. Za muškarce: 60 godina života i 40 godina penzijskog bez kupovine; 65 godina života najmanje 15 godina staža osiguranja.²⁷	zbog služenja <u>obaveznog vojnog roka</u>, u iznosu od dvije trećine trajanja roka; zbog <u>uključivanja u sistem penzijskog i invalidskog osiguranja prije navršenih 18 godina života</u>; zbog <u>ličnih okolnosti uslovljenih zdravstvenim stanjem</u> zbog kojih su osiguranici do 31.12.2000. imali pravo na staž osiguranja s uvećanim trajanjem. Prijevremena penzija izračunava se na način kao i starosna penzija, uz umanjenje od 0,3% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju. Smanjenje penzije je trajno.	i težine ne mogu biti uspješno obavljani nakon navršetka određene starosne dobi moguće je smanjenje starosne granice za odlazak u penziju. Radnim mjestima na kojima se osiguraniku računa staž sa uvećanim trajanjem smatraju se radna mjesta u slučaju da ispunjavaju sljedeće uslove: -ukoliko obavljanje poslova ima značajne negativne posljedice na zdravstveno stanje i radnu sposobnost osiguranika uprkos činjenici da je koristio sve opšte i posebne mjere zaštite u skladu sa propisima o zdravlju i bezbjednosti na radnom mjestu; - ukoliko je osiguranik koji obavlja poslove u teškim i po zdravlje štetnim uslovima direktno na izvoru negativnih uticaja u neprekidnom procesu rada; - ukoliko osiguranik obavlja poslove u prethodno navedenim uslovima puno radno vrijeme.

²⁵ Kao penzijski staž bez kupovine računaju se periodi obaveznog učešća u obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju, periodi dobrovoljnog učešća u obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju do 31.12.2012, periodi poljoprivredne djelatnosti i periodi rada u inostranstvu, vez kupovine penzijskog staža (u taj staž ne računa se npr. period osiguranja za staranje o djetetu tokom prve godine života, dobrovoljno učešće u obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju od 1.1.2013. itd).

²⁶Zakon o pokojninskom in invalidskom zavarovanju (ZPIZ-2), Uradni list br. 96/12, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/110802> (27.9.2018)

²⁷ECPRD ibid.

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
Srbija	Sistem je zasnovan na obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju koje uključuje zaposlene, lica koja samostalno obavljaju djelatnost i poljoprivrednike po principu tekućeg finansiranja. Osim toga, dobrovoljnim penzijskim i invalidskim osiguranjem osiguranici mogu obezbijediti sebi i članovima svoje porodice veći obim, kao i drugu	65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja³⁰; 45 godina staža osiguranja.	Osiguranik stiče pravo na prijevremenu starosnu penziju kad navrši najmanje 40 godina staža osiguranja i najmanje 60 godina života.³¹ Visina prijevremene starosne penzije određuje se na isti način kao i visina starosne penzije, s tim što se iznos prijevremene penzije trajno umanjuje za 0,34% za svaki mesec prije navršenih 65 godina života.³² Utvrđeni iznos prijevremene starosne penzije može se umanjiti	Stepen uvećanja staža osiguranja zavisi od težine, opasnosti i štetnosti rada, odnosno od prirode posla, a može iznositi najviše 50%. Osiguranici - zaposleni koji rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem³⁵ i koji mogu pod posebnim uslovima ostvariti pravo na penziju su:

³⁰ Izuzetno, osiguranik žena koja navrši najmanje 15 godina staža osiguranja, stiče pravo na starosnu penziju kad navrši:

u 2015. godini, 60 godina i šest mjeseci života; u 2016. godini, 61 godinu života; u 2017. godini, 61 godinu i šest mjeseci života; u 2018. godini, 62 godine života; u 2019. godini, 62 godine i šest mjeseci života; u 2020. godini, 63 godine života; u 2021. godini, 63 godine i dva mjeseca života; u 2022. godini, 63 godine i četiri mjeseca života; u 2023. godini, 63 godine i šest mjeseci života; u 2024. godini, 63 godine i osam mjeseci života; u 2025. godini, 63 godine i deset mjeseci života; u 2026. godini, 64 godine života; u 2027. godini, 64 godine i dva mjeseca života; u 2028. godini, 64 godine i četiri mjeseca života; u 2029. godini, 64 godine i šest mjeseci života; u 2030. godini, 64 godine i osam mjeseci života; u 2031. godini, 64 godine i deset mjeseci života.

³¹ Izuzetno osiguranik stiče pravo na prijevremenu starosnu penziju kad navrši:

u 2015. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 55 godina života (muškarac), odnosno 36 godina i četiri mjeseca staža osiguranja i najmanje 54 godine i četiri mjeseca života (žena); u 2016. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 55 godina i osam mjeseci života (muškarac), odnosno 37 godina staža osiguranja i 55 godina života (žena); u 2017. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 56 godina i četiri mjeseca života (muškarac), odnosno 37 godina i šest mjeseci staža osiguranja i najmanje 55 godina i osam mjeseci života (žena); u 2018. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 57 godina života (muškarac), odnosno 38 godina staža osiguranja i najmanje 56 godina i četiri mjeseca života (žena); u 2019. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 57 godina i osam mjeseci života (muškarac), odnosno 38 godina i šest mjeseci staža osiguranja i najmanje 57 godina života (žena); u 2020. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 58 godina i četiri mjeseca života (muškarac), odnosno 39 godina staža osiguranja i najmanje 57 godina i osam mjeseci života (žena); u 2021. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 59 godina života (muškarac), odnosno 39 godina i četiri mjeseca staža osiguranja i najmanje 58 godina i četiri mjeseca života (žena); u 2022. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 59 godina i šest mjeseci života (muškarac), odnosno 39 godina i osam mjeseci staža osiguranja i najmanje 59 godina života (žena);

u 2023. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 60 godina života (muškarac), odnosno 40 godina staža osiguranja i najmanje 59 godina i šest mjeseci života (žena).

³² Izuzetno od navedenog, osiguraniku ženi se prijevremena starosna penzija određuje na način kako se određuje starosna penzija, s tim što se iznos te penzije trajno umanjuje za 0,34% za svaki mesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih: u 2015. godini, 60 godina i šest mjeseci života; u 2016. godini, 61 godinu života; u 2017. godini, 61 godinu i šest mjeseci života; u 2018. godini, 62 godine života; u 2019. godini, 62 godine i šest mjeseci života; u 2020. godini, 63 godine života; u 2021. godini, 63 godine i dva mjeseca života; u 2022. godini, 63 godine i četiri mjeseca života; u 2023. godini, 63 godine i šest mjeseci života; u 2024. godini, 63 godine i osam mjeseci života; u 2025. godini, 63 godine i deset mjeseci života; u 2026. godini, 64 godine života; u 2027. godini, 64 godine i dva mjeseca života; u 2028. godini, 64 godine i četiri mjeseca života; u 2029. godini, 64 godine i šest mjeseci života; u 2030. godini, 64 godine i osam mjeseci života; u 2031. godini, 64 godine i deset mjeseci života.

³⁵ Prema Zakonu (član 52), osiguraniku koji radi na naročito teškim, opasnim i za zdravlje štetnim radnim mestima, odnosno poslovima i osiguraniku koji radi na radnim mestima, odnosno poslovima na kojima posle navršenja određenih godina života ne može uspješno obavljati svoju profesionalnu delatnost, staž osiguranja u efektivnom trajanju računa se sa uvećanim trajanjem pod uslovima utvrđenim zakonom.

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
	vrstu prava od prava predviđenih zakonom. ²⁹		najviše do 20,4%. Izuzetno od navedenog, osiguranicima kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem i koji imaju pravo na snižavanje starosne granice za priznavanje prava na starosnu penziju, visina prijevremene starosne penzije određuje se tako što se umanjeње vrši za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju u odnosu na starosnu granicu utvrđenu snižavanjem.³³ Osiguraniku koji je na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem navršio najmanje 2/3 od ukupno navršenog staža osiguranja, starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju, snižava se zavisno od stepena uvećanja staža za po jednu godinu, i to: 1) za svakih pet godina provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12	1) policijski službenici - uniformisana ovlašćena službena lica i policijski službenici koji rade na posebno složenim, specifičnim, odnosno operativnim poslovima; 2) zaposleni u Ministarstvu vanjskih poslova koji rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem; 3) pripadnici Bezbjednosno-informativne agencije, pripadnici Vojnobezbjednosne agencije i Vojnoobavještajne agencije; 4) zaposleni u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija koji rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem; 5) ovlašćena službena lica Poreske policije u smislu propisa o poreskoj administraciji; 6) profesionalna vojna lica prema propisima o Vojsci Srbije;³⁶

²⁹ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, Službeni glasnik RS br. 34/2003, 64/2004 - odluka USRS, 84/2004 - dr. zakon, 85/2005, 101/2005 - dr. zakon, 63/2006 - odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014 i 73/2018

³³ Član 70g Zakona koji je dodat najnovijim izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju usvojenim 30. septembra 2018.

³⁶ Izuzetno od navedenog je profesionalno vojno lice stiče pravo na starosnu penziju i to:

1) podoficir i oficir do čina pukovnika kad navršši 40 godina penzijskog staža i najmanje 53 godine života;

2) oficir čina pukovnika kad navršši 40 godina penzijskog staža i najmanje 54 godine života.

Izuzetak su i policijski službenici - pripadnici specijalnih jedinica policije, pripadnici Bezbjednosno-informativne agencije, pripadnici Vojnobezbjednosne agencije i Vojnoobavještajne agencije koji rade na posebno složenim, specifičnim, odnosno operativnim poslovima i stiču pravo na starosnu penziju kad navršše najmanje 53 godine života i 20 godina efektivno provedenih na tim poslovima.

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja
			mjeseci računa u staž osiguranja kao 14 mjeseci; 2) za svake četiri godine provedene na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 15 mjeseci; 3) za svake tri godine provedene na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 16 mjeseci; 4) za svaku jednu godinu i šest mjeseci provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 18 mjeseci. Starosna granica može se snižavati najviše do 55 godina života³⁴. Osiguraniku - ženi koja je rodila treće dijete, po tom osnovu uračunava se u posebni staž vrijeme u trajanju od dvije godine, i to: Osiguraniku - ženi uračunava se u posebni staž vrijeme u trajanju od: 1) šest mjeseci, koja je rodila jedno dijete; 2) godinu dana, koja je rodila dvoje djece.	<i>Osiguranik kome prestane zaposlenje s pravom na penziju prije ispunjenja uslova, stiće pravo na starosnu penziju ako je navršio najmanje 55 godina života i 25 godina staža osiguranja, od čega najmanje 15 godina efektivno provedenih na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem.</i> Osim toga, posebni uslovi važe i za ostale policijske službenike koji rade na radnim mjestima, odnosno poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem. U tom smislu, osiguranik kome prestane zaposlenje s pravom na penziju prije ispunjenja uslova za penziju, stiće pravo na starosnu penziju ako je navršio najmanje 60 godina života i 25 godina staža osiguranja, od čega najmanje 15 godina efektivno provedenih na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem.

³⁴ Izuzetno starosna granica za osiguranike koji rade na navedenim poslovima može se snižavati najviše do 50 godina života.

Država	Osnovne karakteristike sistema penzijskog osiguranja	Uslovi za starosnu penziju (godine, penzijski staž i staž osiguranja)	Uslovi za prijevremenu penziju	Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja

IZVORI INFORMACIJA

Dr Tatjana Rakonjac Antić, Penzijsko i zdravstveno osiguranje, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2010, str. 4-5

ECPRD Request no. 3894, Old-age and early retirement in the national pension scheme, September 2018

European Commission, Pension Adequacy Report 2018: CURRENT AND FUTURE INCOME ADEQUACY IN OLD AGE IN THE EU, Volume 2 – Country Profiles, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018

Katarina Stanić, Penzijski sistem u Srbiji - dizajn, karakteristike, preporuke, Penzijski sistem u Srbiji - dizajn, karakteristike, preporuke, USAID SEGA projekat, Beograd, 2010
https://www.researchgate.net/publication/306118488_Penzijski_sistem_u_Srbiji_-_dizajn_karakteristike_preporuke (1.10.2018)

Ministarstvo rada i mirovinskog sustava Hrvatske
<http://www.mrms.hr/odrzan-prvi-sastanak-radne-skupine-za-izradu-nacrta-prijedloga-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakon-o-stazu-osiguranja-s-povecanim-trajanjem/> (3.10.2018)

Mutual Information System on Social Protection – MISSOC Database <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/> (27.9.2018)

OECD, Pensions at a glance 2017: Country profiles – Iceland,
<https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2017-country-profile-Iceland.pdf> (27.9.2018)

Programme of Government of Macedonia 2017-2020
http://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/Programa_Vlada_2017-2020_ENG.pdf (1.10.2018)

Rečnik socijalne sigurnosti, Savjet Evrope, decembar 2006. godine

Sustav mirovinskog osiguranja Hrvatske <https://gov.hr/moja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212> (3.10.2018)

The Government Employees Pension Fund Act
<https://www.government.is/publications/legislation/lex/?newsid=32397047-fb8d-11e7-9423-005056bc4d74> (26.10.2018)

Zakon o mirovinskom osiguranju pročišćeni tekst zakona, Narodne novine 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18
<https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju> (28.9.2018)

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, Službeni glasnik RS br. 34/2003, 64/2004 - odluka USRS, 84/2004 - dr. zakon, 85/2005, 101/2005 - dr. zakon, 63/2006 - odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014 i 73/2018, Član 207a
https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_penzijskom_i_invalidskom_osiguranju.html

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), Uradni list br. 96/12,
<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/110802> (27.9.2018)

Zakon o stažu osiguranja sa povećanim trajanjem, Narodne novine br. 71/99, 46/07, 41/08, 61/11 <https://www.zakon.hr/z/704/Zakon-o-sta%C5%BEu-osiguranja-s-pove%C4%87anim-trajanjem> (3.10.2018)

Закон за пензиското и инвалидското осигурување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 98/2012, 166/2012, 15/2013, 170/2013, 43/2014, 44/2014, 97/2014, 113/2014, 160/2014, 188/2014, 20/2015, 61/2015, 97/2015, 129/2015, 147/2015, 154/2015, 173/2015, 217/2015, 27/2016, 120/2016, 132/2016 и 35/2018). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У. бр. 5/2017 од 31 јануари 2018 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 27/2018.